

МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра реабілітаційної медицини

**ПРОГРАМА ВИБІРОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Застосування високотонної терапії у відновлювальному
лікуванні хворих з дорсалгіями»**

підготовки: докторів філософії на III освітньо-науковому рівні

галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

спеціальності: 222 Медицина;

**Розробник: завідувач кафедри реабілітаційної медицини,
д.мед.н., професор Шмакова І.П.**

Одеса
2020

Вступ

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонавої терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями» складена на підставі освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії зі спеціальності 222 «Медицина» ОНМедУ, затвердженою Вченою Радою ОНМедУ від 04.06.2020 року (протокол № 4).

Програму обговорено на засіданні кафедри реабілітаційної медицини

«27» серпня 2020р. Протокол № 1

Завідувач кафедри:

проф. Шмакова І.П.

Програму ухвалено на засіданні предметно-циклової методичної комісії з терапевтичних дисциплін «28» серпня 2020р. Протокол № 1

Голова предметної циклової методичної комісії з терапевтичних дисциплін:

проф. Мацегора Н.А.

Програму затверджено на засіданні Центральної координаційно-методичної Ради ОНМедУ «16» вересня 2020р. Протокол № 1

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонавої терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями» стосується актуальних підходів до фізичних методів лікування та програм реабілітації хворих остеохондрозом хребта з неврологічними проявами (ОХНП) та набуття відповідних практичних навичок та вмінь.

Програма вибіркової навчальної дисципліни визначає передумови доступу до навчання, орієнтацію та основний фокус програми, обсяг, необхідний для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії, перелік загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, нормативний і варіативний зміст підготовки фахівця, сформульований у термінах результатів навчання, та вимоги до контролю якості вищої освіти.

Вибіркова навчальна дисципліна складається з 4 кредитів ЄКТС (120 годин): у кожному кредиті по 15 аудиторних годин та 15 годин для самостійної роботи; усього 60 аудиторних годин та 60 годин для самостійної роботи.

Предметом вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонавої терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями» є сукупність знань і практичних навичок націлених на комплексний підхід до лікування захворювань периферичної нервової системи, зумовленою патологією хребта, безпосередньо фізичних методів лікування, які широко використовуються поряд з медикаментозними і здатні позитивно впливати на

всі ланки патологічного процесу у хворих на ОХНП і здійснювати ефективну, безпечну реабілітацію пацієнтів.

Міждисциплінарні зв'язки: базуються на вивченні здобувачами нормальної та патологічної анатомії, гістології, цитології та ембріології, клінічної хімії, медичної фізики, загальної та клінічної патологічної фізіології, мікробіології, вірусології та імунології, фармакології, пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії, інфекційних хвороб, сімейної медицини, внутрішньої медицини, що передбачає інтеграцію з цими дисциплінами та формувати умінь застосовувати знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

1. Мета та завдання вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»:

1.1 Метою вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями» є оволодіння комплексом знань, вмінь, навичок до раціонального й обґрунтованого ведення хворих із дорсалгією, для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки, виконання функціональних обов'язків, пов'язаних з покращенням якості життя пацієнтів та підвищенням ефективності комплексного відновлювального лікування хворих на остеохондроз хребта з неврологічними проявами.

1.2 Основними завданнями вибіркової навчальної дисципліни є:

1) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань щодо програм реабілітації та фізичних методів лікування остеохондрозу хребта, зокрема високотонної терапії, яка здійснює прямий ефект на метаболізм клітин, який проявляється зменшенням набряку, запалення, посиленню репаративних процесів пошкоджених тканин та купіруванню болю.

2) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань відносно підвищення ефективності відновлювального лікування хворих з дорсалгіями шляхом застосування комплексів високотонної терапії з урахуванням особливостей перебігу захворювання під контролем клінічних та інструментальних методів діагностики;

3) надання здобувачам ступеня доктора філософії знань щодо необхідності комплексної оцінки клінічного, нейрофункціонального, біохімічного стану та стратифікації ризиків, прогнозування якості життя хворих на дегенеративно-дистрофічні захворювання хребта.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти).

Згідно з вимогами освітньо-наукових програм спеціальностей, дисципліна забезпечує набуття аспірантами компетентностей:

- *інтегральна:*

Здатність розв'язувати комплексні проблеми, проводити незалежне оригінальне наукове дослідження та здійснювати педагогічну, професійну, дослідницьку та інноваційну діяльність в галузі медицини та фармації.

- *загальні (ЗК): ЗК1, ЗК2, ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7*

ЗК1. Здатність до вдосконалення та розвитку власного інтелектуального та загальнокультурного рівню.

ЗК2. Вміння працювати автономно, з дотриманням дослідницької етики, академічної доброчесності та авторського права.

ЗК3. Навички до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до спілкування і роботи у професійному середовищі та з представниками інших професій у національному та міжнародному контексті.

ЗК5. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатність генерувати нові ідеї.

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК7. Вміння планувати та управляти часом.

- спеціальні (фахові, предметні, СК): СК1, СК2, СК3, СК4, СК5, СК6, СК7, СК8, СК9, СК10

СК1. Глибокі знання і систематичне розуміння предметної області за напрямом та тематикою наукових досліджень у галузі медицини та фармації майбутньої професійної діяльності у сфері вищої медичної та фармацевтичної освіти.

СК2. Здатність до визначення потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень, формулювати дослідницькі питання, генерувати наукові гіпотези у сфері медицини та фармації.

СК4. Здатність обирати методи та критерії оцінки досліджуваних феноменів та процесів в галузі медицини та фармації відповідно до цілей та завдань наукового проекту.

СК5. Володіння сучасними методами наукового дослідження.

СК6. Здатність проводити коректний аналіз та узагальнення результатів наукового дослідження.

СК7. Здатність інтерпретувати можливості та обмеження дослідження, його роль у суспільстві.

Результати навчання (ПРН): ПРН1, ПРН2, ПРН3, ПРН4, ПРН5, ПРН6, ПРН7, ПРН8, ПРН9, ПРН10, ПРН11, ПРН12, ПРН13, ПРН14, ПРН15, ПРН16, ПРН17

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

ПРН1. Застосовувати науково-професійні знання; формулювати ідеї, концепції з метою використання в роботі освітнього та наукового спрямування.

ПРН2. Демонструвати знання методології дослідження в цілому і методів певної сфери наукових інтересів, зокрема.

ПРН3. Інтерпретувати та аналізувати інформацію, коректно оцінювати нові й складні явища та проблеми з науковою точністю критично, самостійно і творчо.

ПРН8. Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності.

ПРН9. Винаходити нові способи діагностики, лікування та профілактики захворювань людини.

ПРН10. Використовувати результати наукових досліджень в медичній та фармацевтичній практиці, освітньому процесі та суспільстві.

ПРН13. Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

ПРН16. Використовувати етичні принципи в роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами, дотримуватися наукової етики.

ПРН17. Демонструвати академічну доброчесність та діяти відповідально щодо достовірності отриманих наукових результатів.

Результати навчання для дисципліни.

Аспірант (здобувач) має знати:

- етіологію, патогенез, сучасні класифікації, засоби профілактики дегенеративних ураженнях хребта
- клінічну картину, сучасні особливості перебігу та можливі ускладнення при остеохондрозі хребта з неврологічними проявами, в тому числі особливості перебігу в різних вікових групах, при коморбідних та поліморбідних станах;
- сучасні методи клінічного та лабораторно-інструментального обстеження хворих на дорсалгії (включаючи рентгенологічні, радіонуклідні, ультразвукові, ангіографічні, компютерні та МРТ-діагностику), розуміти інформативність, чутливість та специфічність цих методів;
- сучасні критерії діагнозу та реабілітаційного діагнозу;
- сучасні методи лікування та реабілітації, покази / протипокази до їх застосування;
- фармакологічну характеристику основних класів лікарських препаратів та механізми їх дії;
- принципи раціонального вибору лікарських засобів для лікування основних патологічних симптомів та синдромів, в тому числі, при невідкладних станах в клініці внутрішніх хвороб;
- саногенетичні механізми впливу фізичних факторів, лікувальної фізкультури, дієти.

Аспірант (здобувач) має вміти:

- оцінити статус пацієнта з дорсалгіями;
- провести його повне фізикальне обстеження (огляд, пальпація, аускультация, вимір артеріального тиску, визначення характеристик пульсу), включаючи обстеження інших систем органів (серцево-судинної, ендокринної, сечовидільної, кістково-м'язової, нервової);
- оцінити стан пацієнта для прийняття рішення про обсяг та вид оптимальної медичної допомоги;
- встановити пріоритети для рішення проблем здоров'я пацієнта (критичний стан, термінальний стан, больовий синдром, стабільний перебіг, прогресування хвороби, геріатричні проблем, інвалідизація);
- оцінити соціальні та психологічні фактори, що впливають на стан фізичного здоров'я пацієнта (культурологічні, етнічні, релігійні, індивідуальні, родинні, безробіття, психічна травма та інш.);
- сформулювати попередній діагноз;
- визначити необхідний об'єм обстеження з урахуванням сучасних стандартів, прогнозу захворювання та програмою диференційної діагностики хвороби;
- інтерпретувати результати обстеження;

- сформулювати повний клінічний діагноз (основний, ускладнення основного, супутні захворювання) та реабілітаційний;
- розробити план терапевтичних дій або реабілітаційну програму з урахуванням особливостей перебігу хвороби та її попереднього лікування;
- призначити лікування пацієнту;
- визначити покази до інвазивних методів лікування у конкретного пацієнта;
- надати рекомендації з профілактики ускладнень, реабілітації та покращення прогнозу;
- володіти навичками правильного ведення медичної документації;
- володіти методами надання медичної допомоги при невідкладних станах та загрозливих життю станах в клініці внутрішніх хвороб;
- оволодіти навичками рецензування історій хвороб померлих, участі в клініко-летальних комісіях.

**2. Структура вибіркової навчальної дисципліни
«Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні
хворих з дорсалгіями»**

№	Назва курсу та розділу	Л	С	П	СРС	Всього
1.	Актуальність проблеми дорсалгій. Поширеність. Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації. Класифікація.	2		6	8	16
2	Сучасна діагностика дегенеративних змін хребта. Методи діагностики		2	4	10	16
3	Сучасні підходи до лікування дегенеративних змін хребта з позиції доказової медицини. Медикаментозні та не медикаментозні методи лікування		2	4	10	16
4	Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації остеохондрозу хребта з неврологічними проявами. Поширеність.	2		10	6	18
5	Принципи фізіотерапевтичного лікування болю. Основні принципи складання реабілітаційних програм хворих з дорсалгіями.	2		6	8	16
6	Місце та роль фізичних чинників в реабілітаційних програмах хворих з дорсалгіями.	2		4	8	14
7	Високотонна терапія: механізми саногенетичної дії, методики застосування, показання та протипоказання. Обґрунтування застосування у хворих з дорсалгіями.	2	6	6	10	24
	ВСЬОГО	10	10	40	60	120

3. Темі лекцій а вибіркової навчальної дисципліни

«Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»

1.	Актуальність проблеми дорсалгій. Поширеність. Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації. Класифікація.	2
2	Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації остеохондрозу хребта з неврологічними проявами. Поширеність.	2
3	Принципи фізіотерапевтичного лікування болю. Основні принципи складання реабілітаційних програм хворих з дорсалгіями.	2
4	Місце та роль фізичних чинників в реабілітаційних програмах хворих з дорсалгіями.	2
5	Високотонна терапія: механізми саногенетичної дії, методики застосування, показання та протипоказання. Обґрунтування застосування у хворих з дорсалгіями.	2

4. Теми семінарів вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»

1	Сучасна діагностика дегенеративних змін хребта. Методи діагностики	2
2	Сучасні підходи до лікування дегенеративних змін хребта з позиції доказової медицини. Медикаментозні та не медикаментозні методи лікування	2
3	Високотонна терапія: механізми саногенетичної дії, методики застосування, показання та протипоказання. Обґрунтування застосування у хворих з дорсалгіями.	6

5. Теми практичних занять вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»

1.	Актуальність проблеми дорсалгій. Поширеність. Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації. Класифікація.	6
2	Сучасна діагностика дегенеративних змін хребта. Методи діагностики	4
3	Сучасні підходи до лікування дегенеративних змін хребта з позиції доказової медицини. Медикаментозні та не медикаментозні методи лікування	4
4	Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації остеохондрозу хребта з неврологічними проявами. Поширеність.	10
5	Принципи фізіотерапевтичного лікування болю. Основні принципи складання реабілітаційних програм хворих з дорсалгіями.	6
6	Місце та роль фізичних чинників в реабілітаційних програмах хворих з дорсалгіями.	4
7	Високотонна терапія: механізми саногенетичної дії, методики застосування, показання та протипоказання. Обґрунтування застосування у хворих з дорсалгіями.	6

6. Теми самостійних робіт вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»

Актуальність проблеми дорсалгій. Поширеність. Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації. Класифікація.	8
Сучасна діагностика дегенеративних змін хребта. Методи діагностики	10
Сучасні підходи до лікування дегенеративних змін хребта з позиції доказової медицини. Медикаментозні та не медикаментозні методи лікування	10
Сучасні підходи до діагностики, лікування та реабілітації остеохондрозу хребта з неврологічними проявами. Поширеність.	6
Принципи фізіотерапевтичного лікування болю. Основні принципи складання реабілітаційних програм хворих з дорсалгіями.	8
Місце та роль фізичних чинників в реабілітаційних програмах хворих з дорсалгіями.	8
Високотонна терапія: механізми саногенетичної дії, методики застосування, показання та протипоказання. Обґрунтування застосування у хворих з дорсалгіями.	10

7. Методи навчання

Викладання вибіркової навчальної дисципліни «Застосування високотонної терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями» на аудиторних заняттях забезпечується тематичними методичними розробками, відповідними наочними засобами навчання (презентації, відеолекції), інформаційним ресурсом кафедри, структурованими алгоритмами контролю вмінь.

Самостійна робота при вивченні вибіркової навчальної дисципліни забезпечується методичними розробками з самостійної роботи, наочними засобами навчання (відеолекції, презентації), інформаційним ресурсом кафедри, тематикою самостійних робіт, структурованими алгоритмами контролю вмінь.

Підсумковий контроль не проводиться, вивчення дисципліни завершується заліком на останньому практичному занятті.

8. Методи контролю:

- тести вхідного та заключного контролю рівня знань за темою практичного заняття;
- усна відповідь на питання за матеріалом поточної теми;
- розв'язання типових і нетипових клінічних ситуаційних задач;
- контроль практичних навичок;
- підсумковий залік.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

- Вертеброгенний біль. Визначення. Етіологія, патогенез. Клінічні прояви, критерії діагностики. Диференційний діагноз. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Принципи фізіотерапевтичного лікування болю. Медикаментозні та не медикаментозні методи лікування.
- Дегенеративні ураження хребта. Визначення. Етіологічні фактори та патогенез. Класифікація. Клінічні прояви залежно від рівня ураження хребта. Значення інструментальних та лабораторних методів дослідження. Діагностичні критерії.
- Остеохондроз хребта. Неврологічні прояви та ускладнення. Диференційний

- діагноз. Принципи лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Застосування методик апаратної фізіотерапії в реабілітаційних програмах хворих з дорсалгіями. Механізми саногенетичної дії. Методики. Показання та протипоказання.
 - Застосування фізичних факторів в реабілітації хворих на остеохондроз хребта з неврологічними проявами. Механізми саногенетичної дії. Методики. Показання та протипоказання.
 - Високотонова терапія. Механізми саногенетичної дії. Методики. Показання та протипоказання.
 - Принципи складання реабілітаційних програм при дорсалгіях.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА ЗАВДАНЬ ДО ЗАЛІКУ

Вміння аспірантів виконувати типові задачі «Застосування високотонової терапії у відновлювальному лікуванні хворих з дорсалгіями»

Перелік задач діяльності та умінь, що перевіряються:

1. Робота з хворим

- Збирати скарги, анамнез хвороби, анамнез життя;
 - Збирати інформацію про загальний стан пацієнта (свідомість, конституція, вгодованість) та оцінювати зовнішній вигляд (огляд шкіри, підшкірного жирового шару, пальпація лімфатичних вузлів, щитоподібної та молочної залози), обстежувати стан кістково-м'язової системи, периферійної нервової системи, суглобів;
 - Обстежувати інші системи органів: дихання (огляд грудної клітки, пальпація грудної клітки, перкусія та аускультация легень);
 - Обстежувати стан системи органів кровообігу (огляд і пальпація ділянки серця та судин, перкусія меж серця і аускультация серця та судин);
 - Обстежувати стан органів травлення (огляд, перкусія, поверхнева і глибока пальпація);
 - Обстежувати стан сечовидільної системи (огляд поперекової ділянки, пальпація нирок)
 - Виділити провідний клінічний симптом або синдром
- Поставити попередній або синдромний діагноз захворювання.
 - Призначити та обґрунтувати лабораторне та/або інструментальне обстеження хворого з дорсалгіями.
 - Скласти план обстеження і обґрунтувати застосування кожного неінвазивного та інвазивного методів діагностики, що застосовують у клініці внутрішніх хвороб при остеохондрозі хребта з неврологічними проявами.
 - Інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень
 - Здійснювати диференціальну діагностику при основних симптомах і синдромах остеохондрозу хребта з неврологічними проявами.
 - Поставити клінічний діагноз.
1. Визначити принципи та характер лікування (консервативне, оперативне) захворювання.
 2. Визначити необхідний режим та дієту хворого з дорсалгіями.
 3. Визначити тактику реабілітації хворих з дорсалгіями.

4. Визначити тактику вторинної профілактики хворих, які підлягають диспансерному нагляду.
5. Вести медичну документацію.
6. Діагностувати невідкладні стани
7. Визначити тактику надання екстреної медичної допомоги
8. Надавати екстрену медичну допомогу
9. Виконувати медичні маніпуляції

9. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточний контроль. Оцінювання успішності вивчення тем дисципліни виконується за традиційною 4-х бальною шкалою. Наприкінці вивчення дисципліни поточна успішність розраховується як середній поточний бал, тобто середнє арифметичне всіх отриманих аспірантом оцінок за традиційною шкалою.

Підсумковий контроль. Вивчення навчальної дисципліни завершується заліком. Залік отримують аспіранти (пошукувачи), які не мають пропусків лекцій і практичних занять або відпрацювали пропущені аудиторні заняття і мають середній бал не менше, ніж 3,00.

10. Рекомендована література

1. Електронний ресурс - Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України - <http://www.moz.gov.ua>.
2. Електронний ресурс - Указ Президента України «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю» - <http://wvm.president.gov.ua/documents/6782015-19605>.
3. Електронний ресурс - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 №]0.08-р «Про затвердження плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків» - <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-planu-zahodiv-iz-vprovadzhennya-v-ukrayini-mizhnarodnoyi-klasifikaciyi-fimkcionuvannya-obmezhen-zhittyediyalnosti-ta-zdorovya-ta-mizhnarodnoyi-klasifikaciyi-funkcionuvannya-obmezhen-zhittyediyalnosti-ta-zdorovya-ditej-i-pidlitkiv>.
4. Електронний ресурс - Наказ МОЗ України від 23.05.2018 № 981 «Про затвердження перекладу Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків» - <http://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-23-052018-981-prozatverdzhennja-perekladu-mizhnarodnoi-klasifikacii-funkcionuvannja-obmezhen-zhittedijalnosti-ta-zdorov%e2%80%99ja-ta-raizhnarodnoi-klasifikacii-funkcionuvannja-obmezhen-zhittedijalnosti-ta-zdorov%e2%80%99ja-ditej-i-pidlitkiv>.
5. Електронний ресурс - Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я - <http://moz.gov.ua/mkf>.
6. Електронний ресурс - Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

7. Електронний ресурс - Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.
8. Електронний ресурс - Закон України «Про освіту» - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
9. Електронний ресурс — Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>.
10. Електронний ресурс - Національна наукова медична бібліотека України <http://library.gov.ua>.
11. Електронний ресурс - Вища освіта в Україні - <http://osvita.ua/vnz>.
12. Електронний ресурс - WHO World Report on Disability [Internet]. WHO. [cited 2014 Nov 8]. Available from: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en.
13. Електронний ресурс — WHO global disability action plan 2014-2021 [Internet], WHO. [cited 2014 Oct 21]. Available from: <http://www.who.int/disabilities/actionplan/en>.
14. Електронний ресурс - World Health Organization. Rehabilitation 2030: a call for action: Meeting report [Internet]. WHO; 2017. Available from: <http://www.who.int/disabilities/care/rehab-2030/en>
15. Фізіотерапія і медична реабілітація: poradnik. У 2-х томах / В.М. Запорожан, І.П. Шмакова, В.В. Кенц [та ін.]; за ред. В.М. Запорожана. — Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2010. — Т. 1. Фізичні, лікувальні та профілактичні фактори, пристрої та методи. — 88 с.
16. Владимиров А. А. Физиотерапия. Т. 1 / А. А. Владимиров. — Киев, 2013. — 384 с.
17. Фізіотерапія : підручник / за ред. проф., д. мед. н. О. А. Владимірова, проф., д. мед. н. В. В. Єжова, з. д. н. РФ, проф., д. мед. н. Г. М. Пономаренко. — К.: Формат, 2013. — 432 с.
18. Федоров С.М. Фізіотерапевтичні методи в кн. «Еталони практичних навиків для лікарів загальної практики – сімейної медицини (навч.-метод. посібн.)» / Під ред. Вороненка Ю.В., Лисенка Г.І. — К., 2012. — с.184– 205.
19. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії; підручник / [Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчук, Д.В. Вакуленко та ін.]; за заг.ред. Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчука. — Тернопіль: ТДМУ, 2018. — 372.
20. Золотарева Т.А. Медицинская реабилитация / Т.А. Золотарева, К.Д. Бабов. — К.: КИМ, 2012. — 496 с.
21. Пшетаковский И.Л. Пути здоровья, качества жизни и активного долголетия / И.Л. Пшетаковский, И.П. Шмакова. — Одесса: Астропринт. 2013. — 250 с.
22. Физиотерапия и курортология / Под ред. В. М. Боголюбова. — Москва : Бином, 2016. — 312 с.
23. Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Available from: <http://apps.who.int/classifications/icfbrowser/>. Accessed: November 12, 2018.
24. STEPS-Stroke manual (version 1.2). The WHO STEPwise approach to stroke surveillance. Geneva; WHO. Available from: http://www.who.int/ncd_surveillance/en/steps_stroke_manual_v1.2.pdf. Accessed 7 February 2017.
25. World Health Organization. How to use the ICF: A

practical manual for using the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Exposed draft for comment. October 2013. Geneva: WHO, 127 p.

26. Whitebook on Physical and Rehabilitation Medicine in Europe. *J Rehabil Med*. 2007;(45 Suppl):6-47.doi: 10.2340/16501977-0028.

27. Пономаренко Г.Н., Улащик В.С.

Инновационные технологии физиотерапии. – СПб, 2012. – 250 с.

28. Физическая и реабилитационная медицина: национальное руководство / под ред. Г.Н. Пономаренко. – М.: ГЕОТАР–Медиа, 2016. – 688 с.

29. Физиотерапия : нац. руководство / под ред. Г. Н. Пономаренко. – М. : ГЭОТАР–Медиа, 2014. – 854 с.

30. Сучасні класифікації та стандарти лікування захворювань внутрішніх органів. Невідкладні стани в терапії. Аналізи: нормативні показники, трактування змін. 27-е вид.. Мостовий Ю.М.. Центр ДЗК м.Київ 2020. 800с.

31. Мостовий Ю.М. Сучасні класифікації і стандарти лікування розповсюджених захворювань внутрішніх органів. Вінниця, 2019. – С. 11 – 62.

32. Внутрішні хвороби: у 2 частинах. Частина 1. Розділи 1-8: підручник / Л.В. Глушко, С.В. Федоров, І.М. Скрипник та ін. 2019. 680с.

33. Внутрішні хвороби: у 2 частинах. Частина 2. Розділи 9-24: підручник / Л.В. Глушко, С.В. Федоров, І.М. Скрипник та ін. 2019. 584с. 5. Внутрішні хвороби. Підручник, заснований на принципах доказової медицини 2018/19. Свінцицький А.С., Гаєвські П.. Практична Медицина 2018. 1632с.

34. Gutenbmnner C., Tederko P., Grabljevec K., Nugraha B., 29. Responding to the World Health Organization Global Disability Action Plan in Ukraine: developing a National Disability. Health and Rehabilitation Plan *J Rehabil Med*. - 30. 2018 (50). - P.33S—341.

35. European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. White Book on Physical and Rehabilitation Medicine in Europe. *Eur J Phys Rehabil Med* 2018 - Vol.54(2).-P. 125-321.

36. Электронный ресурс RL. Braddom. Physical Medicine and Rehabilitation / R.L. Braddom. - England: Elsevier Science 2011.-1536 с.

37. Physical Medicine and Rehabilitation Board Review, 3rd Edition / Sara J.Cuccurillo // Demos Medical: 2015, 1111p.

38. Acute Medical Rehabilitation (Text book Volume 1) / Stam H.J., Buyruk H.M., Melvin J.L.. Srncki G eds // VitaMed: 2012, 521p.

39. Acute Medical Rehabilitation (Test book Volume 1) Stam H.J.,//VitaMed: 2012, 138p.

40. European core curriculum in neurorehabilitation / Sandrini G., Binder H., Hómborg V., Saltuari L., Tarkka I., Smania N., Corradini C., Giustini A., Katterer C., Picari L., Diserens K., Koenig E., Geurts A., Anghelescu A., Opara J., Tonin P., Kwakkel G., Golyk V., Onose G., Pérennou D., Picelli A. *II Funct Neurol*. 2017 Apr-Jun; 32(2): 63-68.

41. European Union of Medical Specialists (UEMS) Section of Physical & Rehabilitation Medicine: A position paper on physical and rehabilitation medicine in acute settings./ Ward A, Gutenbrunner C., Damjan H., Giustini A., Delarque A. // *J Rehabil Med*. -2010 (42): P.417-124.

42. A position paper on physical & rehabilitation medicine programmes in post-

acute settings / Ward A, Gutenbrunner C., Giustini A., Delarque A., Fialka-Moser V., Kiekens C., Bensanu M., Christodoulou N. // J Rehabil Med 2012; (44): P.289-298.

43. Evidence Based Position Paper on Physical and Rehabilitation Medicine.

(PRM) professional practice for persons with stroke. The European PRM position (UEMS PRM Section) / Kuzcukdeveci A.A, Sribrant Sunnerhagen K., Golyk V., Delarque A, Ivanova G., Zampolini M., Kiekens C., Varela Donoso E.,

Christodoulou N. // Eur J Phys Rehabil Med: DOI: I0.23736/S1973-9087.18.0550I-6 [Epub ahead of print].

44. Evidence based position paper on physical and rehabilitation medicine

professional practice for adults with acquired brain injury. The European PRM position (UEMS PRM Section) / Grabljevec K., Singh R., Denes Z., Angerova Y., Nunes R., Boldrini P., Delargv M., Laxe S., Kiekens C., Varela Donoso E.,

Christodoulou N. // Eur J Phys Rehabil Med: DOI: 10.23736/S 1973-9087.18.05502-8 [Epub ahead of print].

45. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) professional practice for persons with spinal cord injury. The European PRM position

(UEMS PRM Section) / Rapidi C-A., Tederko P., Moslavac S., Popa D., Branco C.A., Kiekens C., Varela Donoso E., Christodoulou N. // Eur J Phys Rehabil Med

2018. - Vol.54(5). - P.797-807.